

Fleisz János

Láhner György szerepe a nagyváradai fegyvergyár elindításában és működésében¹

Láhner György egyike azoknak az aradi vértanúknak, akiknek az élete és tevékenysége kevésbé ismert. Komolyabb életrajzi feldolgozás nem készült róla, tevékenységét sem dolgozták fel eddig megfelelő részletességgel.² Ennek egyik oka, hogy a hadseregellátás és hadianyag- utánpótlás, ahol Láhner elsősorban tevékenykedett, a hadászat egyik kevésbé látványos területe, forrásadottsága viszonylag szegényesebb, a különböző részterületei iránti érdeklődés is mérsékeltebb. Ez azért is némileg meglepő, mert néhány alkalommal meghatározó volt a hadiesemények menetében, gyakran pedig erősen befolyásolta azt.

Tanulmányunk a szabadságharc hadiiparának nagyváradai, kezdeti időszakával foglalkozik, amikor a magyar állami országos fegyvergyár ide érkezett, és elkezdte tevékenységét. Ebben mások mellett, Láhner György elvülhetetlen érdemeket szerzett.

Láhner György újabb kutatások szerint 1795. október 6-án született a Turóc vármegyei Necpál helységben (ma Necpaly, Szlovákia), és október 22-én keresztelték meg Antal Györgynek a helybeli Szent László római katolikus plébániatemplomban.³ Német anyanyelvű katolikus polgári családban nevelkedett. Láhner a magyar nyelvet csak törve beszélte. Apja német, Lahner József kincstári hivatalnok, anyja magyar, eredeti neve nem Folkusházy, ahogy több helyen megjelenik, hanem Lacsny Rozália. Ez a két család lényegében ugyanaz volt, mivel a folkusfalvi Lacsny família a folkusfalvi Folkusházy nevet is használta.⁴ Szülei rövidesen Besztercebányára költöztek, ahol Láhner elvégezte a római katolikus gimnáziumot,⁵ majd 1812-ben, 17 évesen belépett a 33. (Hieronymus Colloredo-Mannsfeld) sorgyalogezredbe hadapródnak, és már év végén zászlós lett. 1813-ban alakulata helytállt a Napóleon elleni háború fő hadszínterein, emiatt a tömeges előléptetések során Láhner György már 18 évesen hadnagy lett.⁶ Később, ha ennél lassabban is, de szépen haladt előre a ranglétrán. 1839. november 16-án Milánóban feleségül vette a 18 éves olasz Lucia Conchettit (1821–1895), s rövidesen megszületett egyetlen leánygyermekük.⁷ 1844-ben őrnagy lett. Zászlóalját 1847-ben Pestre helyezték át, az ottani helyőrség megerősítésére, ott érte az 1848. márciusi forradalom, de akkor még alakulatát nem

¹ A tanulmány a 2023. december 4-én, Berettyóújfaluban megrendezett „XIII. Bihari Diéta. O’sváth Pál és kora” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett, tudományos apparátussal bővített változata.

² Tudományos igényű életrajza nincs, életéről írtak a megjelenés időrendjében: Márki 1884. 96.; Gelich 1882–1889. I. k. 276.; Varga 1890. 107.; Bakó 1942. 114–118.; Kenyeres 1997. 130–134.; Bona 2000. 173.; Rosner 2000. 787–791.; Katona 2003. 37–38.; Kedves 2007. 63–69.; Kenyeres 2017.

³ Születésével kapcsolatban: Schweng 1898. 554–555.; Rainer 2001. 139–151. Merényi-Metzger 2010a.; Merényi-Metzger 2010b. 103. Említésre méltó, hogy Láhner az aradi kihallgatásakor besztercebányai születésűnek vallotta magát, sőt, a halotti anyakönyvi bejegyzésében is ez szerepel, ennek ellenére a Biccsei Állami Levéltárban (Státny Archív v Bytci) található eredeti anyakönyvi bejegyzés szerint azonban Lahner Antal György Necpálon született.

⁴ Merényi-Metzger 2010b. 117–118.

⁵ Bona 2000. 173–174.; Kedves 2007. 63–69.; Csorba 1989. 92–103.

⁶ Kedves 2007. 65.

⁷ Bona 2000. 173.; Katona 2003. 35.; Rainer 2001. 145.; Kedves 2007. 65–66.; Merényi-Metzger 2010. 63.

merték bevetni. Mindvégig a több elnevezéssel is illetett gyalogezredben szolgált, és kitűnő minősítésű tisztként tartották számon.⁸

Láhner György tevékenysége a forradalom idején (1848. április 21. – 1848. december 31.)

Láhner György 1848-ban a 33. gyalogsorezred 3. zászlóaljának őrnagya volt, és április 21-én kapta meg első feladatát, amikor a rend fenntartására a zászlóalját Székesfehérvárra küldték.⁹ Ezt sikeresen végrehajtotta, majd júniusban zászlóaljával Nagykanizsára indították az ott megrendült közbiztonság helyreállítására. Innen Pécsre került, majd az Ókérén, illetve Verbászon állomásozó dandár kötelékében vesz részt a délvidéki szerb lázadók elleni harcokban.¹⁰ 1848. augusztus 19-én a Szenttamás elleni támadásban zászlóalja az első vonalban volt és megállta a helyét, de a sánc elleni rohamba már nem vonták be. Sikeresen gátolta meg azonban a szerbeket az üldözésben.¹¹ Augusztus 25–26-án Láhner zászlóaljával még részt vett abban ütközetben is, amelyben a Temerinre támadó szerbeket visszaverték. 1848. szeptember 16-án Pestre rendelték, ahol új megbízatást kap, ezzel döntő fordulat ment végbe további sorsában, hiszen miután közel 36 évig ugyanabban az alakulatban szolgált, végleg elbúcsúzott katonáitól.

A hadiipar megszervezését irányító Kossuth Lajos addigra már megtette a hadianyaggyártás általános megszervezése érdekében a legfontosabb lépéseket. Az első formájában már szeptember 21-én létrehozott Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) egyik legelső intézkedésével 1848. szeptember 28-án Láhner György őrnagyot, a 33. sorogyalogezred 3. zászlóaljának parancsnokát megbízta „*a fegyver s lőszererek kormányzatával*”.¹² Láhner megbízásának érdekessége az, hogy a Kossuth által kinevezett tábornokok közül ő volt az egyetlen, aki nem harcoló testület vagy várórség parancsnokként, hanem szervező munkájának eredményeként kapta meg. Láhner tisztségét teljesen csak 1848. szeptember 30-án vehette át, és ettől kezdve tevékenysége elválaszthatatlanná vált a hadiipartól.

1848. október 12-én „*utólagos jóváhagyás reményében*” alezredessé léptették elő,¹³ október 14-én pedig hivatalosan is kinevezik a „*Honvédi fegyvertár főfelügyelőjének*”.¹⁴ A pesti fegyvergyár államosításával egy időben Kossuth november 14-én utasítást ad Láhnernek a fegyvergyár államosításának végrehajtására és a gyár főfelügyelői tisztének ellátására.¹⁵

Láhner számára ezek ugyan teljesen új feladatok voltak, de fellépésére lassan megindult a fegyvergyárban a rendszeres munka, és tervezhetővé vált a hadianyag ellátás. Lelkes fáradozása hatására a hadianyaggyártás 1848 végére lendületbe jött, egyre több fegyvert sikerült készíteni, ennek elismeréseként 1848. november 16-án a hadügyminisztérium ezredessé lépteti elő. Láhner egyike volt azon keveseknek, akit mind Kossuth, mind pedig Görgei nagyra értékelt. Így Kossuth a későbbi leveléből közismert kiemelkedő méltatás

⁸ Katona 2003. 35.

⁹ Kedves 2007. 66.; Csorba 1989. 93.; Bakó 1942. 114.

¹⁰ Bona 2000. 173.

¹¹ Kedves 2007. 66.

¹² Borus 1998. 96.

¹³ MNL OL H 2. OHB 995/1848.; Közlöny, 1848. okt. 13. 125. sz. 1.

¹⁴ Közlöny, 1848. okt. 16. 128. sz. 1. Tehát nem október 24-én, ahogy folyamatosan többen is tévesen állítják köztük: Bakó 1942. 114.; F. Kiss 1987. 565.; Kedves 2007. 67.; Rác 2004. 11.

¹⁵ MNL OL H 2. OHB 2819/1848.; KLÖM XIII. 449.

mellett,¹⁶ Görgői november 14-i válaszában kijelenti: „*Láhner alezredes érdemi iránt méltánylatát tisztelt Elnök úrnak igen-igen nagy örömmel olvastam. Tudom, hogy nem fogja megbánni soba*”.¹⁷

1848. december végére sikerült a hadiipar megalapozása és a fegyvergyártás közel teljes kapacitással folyt, azonban a katonai helyzet alakulása közbeszólt, a magyar állami országos fegyvergyárat menekíteni kellett. A hadiipar kalandos költöztetése, Láhner Györgyöt is rendkívül igénybe vevő feladat elé állította: 1848 decemberének legvégén maga irányítja a pesti fegyvergyár berendezéseinek és anyagainak összegyűjtését, becsomagolását és költöztetésre való előkészítését. Intenzíven közreműködik a Szolnokig történő vasúti szállításban, ott négy napon keresztül rendezte a Nagyváradra tovább induló hatalmas szekérkaravánt. A kialakult helyzet Láhnert életbevágó döntésre kényszeríti, vagy elhagyja hivatalát, vagy azonosulnia kellett az önvédelmi háború ügyével és a magyar nemzeti érdekek szolgálatával. Kiváló hadszervezői képességei átségitették ezen a komoly dilemmán, és ettől fogva utolsó pillanatig kitartott a magyar szabadságharc ügye mellett.

Láhner György szerepe a magyar országos állami fegyvergyár berendezkedésében és tevékenységének kezdetében Nagyváradon (1849. január 11–31.)

A pesti fegyvergyár hányatott költöztetésével párhuzamosan elkezdődtek Nagyváradon a hadiüzemek befogadására tett előkészületek is. Kossuth Lajos 1849. január 8-án már intézkedik a nagyváradai berendezkedés ügyében,¹⁸ és elrendeli a Debrecenbe vitt anyagok Nagyváradra szállítását is.¹⁹ Kossuth eredetileg az összes hadiüzemet is Debrecenbe akarta átmenteni, azonban ott lehetetlen volt mindent elhelyezni, emiatt Vetter Antal tábornok javaslatára úgy döntöttek, hogy a Sebes-Körös parti várost építik ki hadiszertárrá. Nagyvárad fekvése folytán lényegében a magyar hadművelleti alap központját képezte, ahonnan a korabeli forgalmi viszonyok közepette úgy az erdélyi, mint a Felső- és Közép-tiszai hadtesteket gyorsan el lehetett látni.²⁰ Kossuth a hadiipar Nagyváradra költöztetését, a képviselőház 1849. január 9-én Debrecenben megtartott ülésén a következőképpen indokolta: „*S azon készségért mellyel az országgyűlés kívánatainak teljesítése elébe ment, más részről meg kell vallanom, hogy oly sok nemű kiterjedt házakra van a kormánynak szüksége, miszerint nagy baj nélkül mindent itten elhelyeztetni nem lehetett és azért a kormányzati eszközöknek egy része Nagyváradra szállítatott, ahol némi erősség is van. Ezt ki kellett jelentenem, nehogy balmagyarázatokra adassék alkalom nehogy valaki tudja isten mit gondoljon, hogy a lőszerék s a fegyvergyár egy része tovább szállítatott; ez nem más okból történt, mint hogy itt nem tudunk azoknak biztos helyet adni. Nagyváradon vár is lévén több katonai készületek vannak, itt pedig lehetetlen össze szorulnunk mindennel amire a kormánynak szüksége van*”.²¹

1849. január 10-én kapja meg Nagyvárad városa (Várad-olaszi) azt a levelet, amelyben tájékoztatják, hogy „*A Hadiügyminisztérium jelenleg Váradra nem jön (...) január 8-ról a 122. sz. a. a Honvédelmi Bizottmány elnökének rendelete arról, hogy az álladalmi ruha és tüszér tár a tüszér mübelllyel hozzászújok tartozó személylyettel együtt rövid nap Váradra fog érkezni*”.²²

---

¹⁶ KLÖM VIII. 444.

¹⁷ MNL OL H 2. OHB 3373/1848. Közli: Hermann 2001. 367.

¹⁸ MNL OL H 2. OHB 84/1849.; MNL OL H 2. OHB 118/1849.; KLÖM XIV. 60–61.

¹⁹ MNL OL H 2. OHB 118/1849.; KLÖM XIV. 61.

²⁰ Gelich 1882–1889. I. 216–217.

²¹ Közlöny, 1849. jan. 16. 2. sz. 6–7.

²² HM HIM HL 1848/49. 1238/86.

Az előkészületek Nagyváradon rendre elindultak, de nagyon sok váratlan nehézséggel, hátráltató tényezővel és problémával kellett megküzdeni az idő szorításában.²³

Láhner ezredes 1849. január 11-én, a vezetők közül elsőként érkezik meg, innen szá-míthatjuk tevékenységének kezdetét a nagyváradi magyar állami fegyvergyár élén. Fárad-tan érkezik, de rövidesen kiderül, percnyi ideje sincs pihenni, hiszen az igazi gondok a berendezéssel csak most kezdődnek el számára. Részletes szemlét tart a várban, de igen lesújtó tapasztalatokat szerez, mert a javak érkezésekor elkerülhetetlenül nagy fej-telenség alakult ki. Egyedül Láhner sem tudott persze mindent elintézni, még saját magának sem volt képes lakást szerezni a várban, így kénytelen a városban lakást bérelni, hivatal-nokaival együtt. Szomorú helyszíni tapasztalatait 1849. január 13-án jelentette az Ország-os Honvédelmi Bizottmánynak, hozzáfűzve, hogy ő mindent megtesz, hogy minél ha-marabb berendezkedjenek, de a polgári közigazgatás tehetetlen ez ügyben. Kossuth Láh-ner jelentését tudomásul veszi, addigi intézkedéseit helyesli, válaszlevelében azonban erő-sen megütközik azon, hogy Láhner 12 napra becsüli a szükséges időt a termelés elindítá-sáig: „*Szent Isten, az ily lassú kezdetben bár ne legyen meg a szomorú végzet is.*” S így folytatta a parancsnak is beillő kívánságát: „*Tudják meg, miként a 12 napnak 12 éjjele van és nekünk éjet is nappallá kell tenniünk, ha sikerbe akarunk jutni.*” Végül sürgette a lőkupak és gyutacs ké-szítésének gyors megindítását, egyúttal a gyár tevékenységéről gyakori jelentést követelt Láhner-től.²⁴

1849. január 14-én Kossuth azonnal utasítást küld Hodossy Miklósnak is, tekintettel arra, hogy „*jelenleg csaknem leglényegesebb feladat a fegyver- és lőkupakgyártás gyors megindítása*”, felszólítja, hogy a Láhner által kijelölt teendők elintézésében legyen segítségére. Ugyan-akkor közli vele, hogy a kormány a szerint bírálja el kormánybiztosi tevékenységét, hogy a hadianyaggyár telepítését miként mozdítja elő.²⁵

A vár kiürítése hosszabb időbe telt, de ennél is több időt igényelt a gépek, berendezé-sek hadianyagok, lőporos hordók és fegyverek kicsomagolása, szétválasztása. Ezután a gépeket össze kellett állítani, azután új helyükre kellett szállítani és működésbe is hozni. A váradi várban 43 szobát alakítottak át műhelyé, illetve raktárrá, ezekben 124 nagy asz-talpadot és 25 tűzhelyt helyeztek el. De így sem fért el minden, így a fegyvergyár kovács, puskaműves és reszelő műhelye részére a városba kellett helyiséget bérelni és beren-dezni.²⁶ Január 17-én Rombauer Tivadar erre a célra a várostól a Spitzer-ház átadását kérte,²⁷ Láhner pedig aznap a Zöldfához címzett fogadóban kérte három szoba átadását irodának.²⁸

A kezdeti zavaros helyzet számos félreértésre is okot adott. Ezek tisztázására Láhner a következőket írja: „*A munkások elszállásolása csak a körülmények parancsolta első napokban történt meg álladalmi költségeken teendő megtérítés reménye alatt, - mibelyt a munkások a gyárban rendes és folytonos dologra alkalmaztatni fognak, azon perctől fogva a szállást és ételmezést magok költségén fizetni kötelesek- az ételmezést már most is tulajdon pénzeikből tartoznak fizetni.*”²⁹ Láhner el akarta érni azt is, hogy kormánybiztosi rendelkezéssel akadályozzák meg a folyamatos

²³ A nagyváradi fegyvergyár tevékenységének kezdeteire ld. Fleisz 2000.

²⁴ MNL OL H 2. OHB 383/e/1849.; KLÖM XIV. 133.; Bakó 1942. 42.; Farkas – Radó 1952. 712.; Fleisz 1998. 95.

²⁵ MNL OL H 2. OHB 383/1849.; KLÖM XIV. 133.; Bakó 1942. 41–42.

²⁶ MNL OL H 2. OHB 6095/e/1849.; Bakó 1942. 43.; Farkas – Radó 1952. 712.

²⁷ MNL OL H 106. 3/1849. január.

²⁸ MNL OL H 106. 3/1849. január.

²⁹ Láhner 1849. jan. 25-i levele. MNL OL H 106 3/1849. január.

drágulást, de ezeket nem volt, aki betartassa. A gyár vezetősége a kormányhoz fordult javasolva, hogy szabályozza hivatalosan a szálláspénzt és rendelje el, hogy a munkások heti két forintért kapjanak megfelelő élelmezést. Voltak hazafias érzelmű váradai polgárok, akik ennyiért is szívesen ellátták a munkásokat, de a többség ennek a dupláját, sőt két és félszeresét is megkövetelte.³⁰

Január közepén már igen sok az esemény, számos intézkedés folyt párhuzamosan több szálon is. A gyár készleteinek jelentős része 1849. január 14-étől ért Váradra. Öt nap alatt, január 14-től 18-ig összesen 628 szekér érkezik Nagyváradra, később, január 22. és 26. között még újabb 130, tehát összesen 758 megrakott szekér.³¹

Láhner 1849. január 15-én újabb hosszú jelentést küld az OHB elnökének, Kossuthnak, amelyben részletesen beszámol a szállításról, a nagyváradai helyzetről és a szükséges aktuális teendőkről. Levelében jelzi, hogy Hahn Kázmér százados is megérkezett Nagyváradra, hogy meggyőződjék a nagyváradai fegyverkészletről, és tudatja, hogy mikorra várható a gyártás újrakezdése. A továbbiakban közli, hogy mindezek miatt a 383. szám alatt hozzá küldött rendeletnek csak 12 nap múlva lesz képes megfelelni, majd hozzátesszi: „*De különben Pesten a 900 munkásra szánt fegyvergyárnak felállítására 5 hónap és több időbe került s így 12 nap múlva is csak felületesen hozhatik itt működésbe*”. Tisztázza még, hogy gyutacsos töltény van 100 000, a lökpakok és gyutacsok készítése 10 nap múlva kezdődhet meg, illetve a puskák javítása már január 17-től meg fog kezdődni.³² A nagyváradai berendezkedés javában folyt, de Láhnernek már gondoskodnia kellett a vidéken lévő többi gyáregység részére szükséges alapanyagok beszerzéséről is.

Január 17-én Kossuth utasítja a Pénzügyminisztériumot, hogy gondoskodjon Láhner részére a kiutalandó pénzekről. Ebben a fontos kérdésben viszont Láhnernek szerencsére nem kellett igazán aggódnia, mert lényegében amennyire szüksége volt, annyi pénzt biztosítanak folyamatosan neki. A napról napra növekvő fegyverhiány leküzdésére a kormány a polgári lakosságtól akarta beszédetni a fegyvereket. A fegyvergyűjtés már 1848 ősze óta folyt, de a januári válságos helyzet idején újabb erővel megindult. A megyei kormánybiztosok egyik feladata is ez volt. Bihar megyéhez is megérkezett az OHB elnökének január 19-én keltezett rendelete, amely szerint „*a megyében található nyergeknek, úgy puskáknak és kardoknak beszédése végett Hankovics György századosnak küldetése tudtul adatik, s a megye az e részben kívánt segély megadására utasítatik*.”³³ Szerencsére az átköltöztetés elhúzódása a csapatok hadiellátása tekintetében akkor még nem okozott különösebb nehézséget. Január végén Nagyváradon s kisebb részben Debrecenben már növekvő ütemben folyt Láhner György ezredes felügyelete alatt a hadianyag-, Blaskó, Ullrich és Wagner századosok irányításával a lőszergyártás, illetve Lukács Dénes vezetésével az ágyúk és fegyverek, Káldor és Nyitray századosok irányítása alatt pedig a ruházati anyagok előállítás.³⁴

---

³⁰ Bakó 1942. 45.

³¹ MNL OL H 106 3/1849. január. A szakirodalomban máig tartja magát az a nézet, hogy a „*gyár szereinek nagyobb része január 14-én ért Váradra*.” ld. Bakó 1942. 43. A valóságban 14-étől kezdve érkeztek nagyobb mennyiségben és „csapatostól”. Kisebb mennyiség már az előző három napban is jött, ezek számát azonban adatok nélkül nehéz megbecsülni, de az biztos, hogy január folyamán összesen kb. 800 szekér különböző anyag futott be Nagyváradra és a legtöbb szekér 17-én és 18-án jött egyaránt 171.

³² MNL OL H 2. OHB 618/e /1848.

³³ MNL HBVL IV.101.a. 13. d. 230. jzk. 1.

³⁴ Gelich 1882–1889. II. 216–221.

Megnövekedett stratégiai jelentősége miatt napirendre került Nagyvárad katonai megerősítése is. A hadügyminisztérium katonai osztálya nevében Vetter Antal tábornok január 15-én átvitt az OHB-nak, és mivel „*jelen terhes körülmények között a nagyváradi vár és város körében egy térparancsnok elkerülhetetlenül szükséges*”, javasolta nevezzék ki erre a tisztségre Vécsey Károly tábornokot. Kossuth azonnal intézkedett, és kinevezte Vécseyt nagyváradi vár- és városparancsnoknak, s erre nézve a szükséges intézkedéseket a hadügyminisztériumra hagyta.³⁵ Hasonlóképpen a város védelmi vonalának megerősítésére is gondolkodnak, Leitner Nándor várparancsnok január 19-én 600 munkást rendel ki e célból a város külső területeire.³⁶

A nagyváradi vár rövid idő alatt tehát tökéletes fegyvergyárrá alakult át, ahol a polgári munkásokon kívül katonák és hadifoglyok is folyamatosan dolgoztak. Ezzel összefüggésben írta Kossuth jóval később, Nagyváradot „*mintegy varázsütéssel egy kis Birminghammé változtatta át, melynek áldott munkássága szerelte föl seregeinket s adott fegyvert és mindennemű hadiszert dicső honvédeinknek bősies kezébe*”.³⁷

Pontos adatot arra nézve, hogy a gyár mekkora anyagkészlettel érkezett Nagyváradra, nem találtunk. Az iratokból mindössze annyi tűnik ki, hogy a gyárnak 100 000 darab gyu-tacsos tölténye volt.³⁸ A gyár beindulásának időpontjáról a szakirodalomban egymásnak ellentmondó adatot találunk.³⁹ Az biztos, hogy a fegyverek javítása jóval hamarabb, már 1849. január 17-én megkezdődött. Az első sürgető megrendelések is még az elindulás előtt, január 18-án megérkeztek Bem tábornok seregétől, ahonnan sok nyeret, pisztolyt és kardot kértek.⁴⁰

Úgy tűnik, hogy Láhner György számítása nagyjából bevált és valóban körülbelül 12 nap elteltével indult el a gyár termelése, a rendelkezésre álló adatokból egyértelműen erre lehet következtetni. A gyár termelése a lőfegyver-, szurony- és kardgyártás (kivéve az ágyúgyártást!) 1849. január 26-án indult meg. Ez persze eleinte nagyon kismértékű és eléggé vontatott volt, a kevés nyersanyag és a reszelőhiány sok gondot okozott. A részleges beindulás mellett is viszonylag nagyobb termelés a még Pesten felhalmozott kész- illetve félkész termékeknek tulajdonítható.

1849. január 26-án Láhner 40 szekeret kér „*nagy mennyiségű lőszernek Debrecenbe szállítása*” céljából.⁴¹ Ez jórészt csak akkor volt lehetséges, ha már a termelés is beindult. Ezt támasztja alá az is, hogy január 28-án már nyolc láda lőszer, és 300 darab fegyver hagyja el Nagyváradot. A fegyverekről Láhner megjegyzi, hogy azok igen jók.⁴²

³⁵ MNL OL H 2. OHB 560/1849.; KLÖM XIV. 150. A bácskai események áthúzták ezt a tervet, mivel a bácskai hadtest parancsnoka, Esterházy Sándor lemond, utóda Vécsey Károly lett.

³⁶ MNL OL H 106 3/1849. január. fol. 286.

³⁷ Kossuth levele Nagyvárad városához, 1867. október 3. Magyar Polgár, 1. (1867) 72. 1867. nov. 8. 1. Közli: Fleisz 2003. 134–137.

³⁸ MNL OL H 2. OHB 618/e/1849.

³⁹ A kutatók döntő többsége az 1849. január 26-i indulás mellett foglal állást, így Bakó 1942. 46.; Fleisz 1998. 95.; Kedves 2007. 68.; Balázs – Borus – Nagy 1952. 378. Mások ettől kismértékben eltérnek: Hermann Róbert 1849. január 28-ra teszi, Szabó István január 29-e mellett áll ki, megint mások ellenben január végére teszik. Abban viszont egyöntetű a vélemény, hogy február 1-től az üzemek már rendben működtek. Hermann 2007. 86.; Szabó 1948. 152.

⁴⁰ MNL OL H 2. OHB 658/1849.; KLÖM XIV. 162.

⁴¹ MNL OL H 106 3/1849. január.

⁴² MNL OL H 2. OHB 1127/e/1849.; Bakó 1942. 47.

Január végén már nagyon sürgetővé vált a termelés elindítása, mind több kérés futott be a hadianyagokkal kapcsolatban. Így január 26-án Bem kéri Hodossy Miklóstól, hogy „minden nagyobb és kisebb municiókat” – hozzá szállítsanak.⁴³ Láhner január 27-én levelet ír Hodossynak, mert arról értesült, hogy rendelkezése alatt vagy 150 db puskának való faágy létezik, kéri ezek átküldését.⁴⁴

A fegyverszállítások január 28-tól váltak rendszeressé, Láhner szinte naponta kér segítséget Hodossy Miklós kormánybiztostól a lőszerszállításokhoz szükséges előfogatok előteremtése érdekében. Január 29-én például 27 szekeret kér a Bácskába és Szolnokra történő azonnali lőszerszállítványokhoz,⁴⁵ január 30-án pedig egy futár kijelölését kéri háromezer lökupaknak Máramaroszigetre való elküldésére.⁴⁶ A váradi várba való költözés lezárásaként, 1849. január 30-án Leitner várparancsnok 30 rabot kért: „A helybeli várudvar és épület környékének megtakarítására és az összetakarított szemét elbordítására”.⁴⁷ Ugyanazon nap Lukács alezredes 16 kocsit kér, amelyek a következő tüzérségi löszereket kellett elszállítsák Bem tábornok táborába: 50 000 darab gyutacs, 50 000 darab kovás töltény, 600 darab 6 fontos golyó, 200 darab 6 fontos kartács töltények, 300 darab 3 fontos golyó, 200 darab 3 fontos kartács, 60 darab 7 fontos gránát. Hozzáteszi, hogy két nap múlva éppen ennyi löszert küldhet újból Bemnek.⁴⁸

A beinduláshoz fontos támpontot nyújtanak Rombauer Tivadar gyárigazgatónak január 30-i közlései is, amelyek szerint: „Tegnapelőtt kezdődött volna meg a fokenkénti működés, miután a padok (verbanke) elkészítésével roppant sok időt vesztettünk”. A munka néhány nap múlva mégis megindult, de csak „némely részben, mert voltak munkaágak, melyeket még akkor sem lehetett megindítani”, mivel a megváltozott körülmények miatt a gyárban a munka megszervezése terén is új rendszerre, az önellátásra kellett áttérni.⁴⁹ Január 31-én Láhner újabb 19 lovasszeker kiállítását kéri a löszerkészlet Kolozsvárra való szállítása végett. Ezalatt a néhány nap alatt azonban már keserű tapasztalatokat szerezhettek a szállítóeszközök pontatlanságáról, külön felhívja Hodossy kormánybiztost, hogy: „Ha szükséges méltóztatásuk a fuvarbért is jobbtítani, mert ha a szállítások mindegyre elkésnek, a legszomorúbb következményekért a felelet terbe nem engem fog fojtani.”⁵⁰

A forrásokból nehéz megállapítani, hogy az újonnan telepített gyárnak mekkora volt a kezdeti teljesítménye. A január hónapi teljesítmény a rövid idő és számos hátráltató tényező miatt még nem lehetett túl nagy, de nem is volt jelentéktelen, mivel az előzőleg még Pesten egészen vagy félig kész hadi felszerelést is többnyire ekkor küldték ki a csapatoknak. 1849 januárjában a hősies kitartás eredményeként néhány hét alatt – szinte a semmiből – valóban létrejött egy erős hadiipari központ Nagyváradon. A város az önvédelmi háború egyik legsikeresebb szakaszában rendkívül fontos szerepet játszott, mivel az ellátást szinte kizárólagosan biztosította. E nélkül pedig nem kerülhetett volna sor arra a fényes győzelmi sorozatra, amely a tavaszi hadjárat néven vált ismertté. 1849 januárja tehát sorsdöntőnek bizonyult, hiszen ez alatt folytak olyan alapvető feladatok, mint Pest kiürítése, a Nagyváradra szállítás, az ottani berendezkedés és a termelés elindítása. Láhner

---

⁴³ MNL OL H 106. 3/1849. január.

⁴⁴ MNL OL H 106. 3/1849. január.

⁴⁵ MNL OL H 106. 3/1849. január.

⁴⁶ MNL OL H 106. 3/1849. január.

⁴⁷ MNL OL H 106. 3/1849. január.

⁴⁸ MNL OL H 106. 3/1849. január.

⁴⁹ MNL OL H 2. OHB 1463/1849.

⁵⁰ MNL OL H 106. 3/1849. január.

György ezredesnek mindezekben komoly érdemei voltak, és neki köszönhető, hogy egy új hadiipari központ jött létre. Láhner a szervezés mellett elsősorban a fegyver- és hadfelszerelés gyártás ügyeivel foglalkozott. Ez volt a magyar önvédelmi küzdelem – és ezen belül Láhner – egyik legnagyobb teljesítménye az egész szabadságharc során. Közel egy hónap alatt, az ország fegyvergyártó képességének döntő részét kitevő üzemek leszerelése, áttelepítése és újraindítása, mindez pedig januári télben, harci viszonyok között.

Láhner tevékenysége a fegyverletételig, vértanú halála, emlékezete, jelentősége

Láhner György tábornok, a fegyvergyártás főfelügyelője, sorsa végig a magyar hadiiparhoz kötődött. Februártól május végéig sikeresen irányította Nagyváradon az állami országos fegyvergyár tevékenységét, megalapozva a tavaszi hadjárat sikereit. Buda visszavétele után, Láhner és a fegyvergyár nagyobb része május végén és június elején visszakerült Pestre, de ez nem bizonyult jó lépésnek. A nagyváradi termelés lecsökkent, de Pesten a fegyvergyárat már nem sikerült teljesen beindítani, így Láhner járja az országot és tovább gondoskodik a folyamatos fegyverellátásról. A Nagyváradon maradt részlegek egészen augusztus elejéig folytatták a termelést, amikor a visszavonulás során nagyrészt megsemmisült.

A magyar állami országos fegyvergyár nagyváradi időszakának sikerességét az is mutatja, hogy Láhner már 1849 februárjában tábornokká léptetik elő, majd 1849. június 5-én Görgei felterjeszti Kossuthnál a 2. osztályú érdemjellel való kitüntetésre is. Ugyan az indoklás az 1848. szeptemberi katonai helyállásásra vonatkozik, megállapítva: „*az ókéri, goszpodincai, a római sáncok és Sz[ent] Tamás melletti ütközetekben mind bátorság, mind ügyesség által magát dicsőségesen kitiintette,*”⁵¹ de nyilvánvaló, hogy elsősorban a kevésbé látványos, de kiemelkedő fegyvergyári munkássága miatt érdemelte ki éppen akkor a rangos méltánylást. Kossuth június 11-én hagyja jóvá ezt, aláhúzva: „*ehhez szívesen adom beleegyezésemet annyival inkább, miután kitűnő működéseiről magamnak is több alkalmam volt már meggyőződhetni.*”⁵²

A nyári időszakban Láhner tovább folytatta szervezői, irányítói és vezetői tevékenységét, a szabadságharcot lezáró fegyverletétel idején is a fegyvergyár élén állt. Nem mindennapi képességeinek köszönhető, hogy a honvédsereg felszereltsége napról napra javult, tüzésége korszerű volt, általában volt elegendő lőszer. Főként e rendkívüli eredményei miatt kellett bűnhődnie, az aradi Hadbírótság kötél általi halálra ítélte. A szemtanúk szerint az aradi várbörtönben utolsó estéjén feleségét fogadta, majd fuvolázott, a Lammermoori Lucia című operából, a haldokló Edgár búcsúáriáját játszotta. 1849. október 6-án harmadiknak végzett vele a hóhér. A kivégzés előtti utolsó mondata a legenda szerint: „*Krisztus keresztje és a bitófa oly rokon! És az isteni áldozat mellett oly törpe az én áldozatom!*” volt.⁵³ Holtteste sokáig Csernovics Péter temesi főispán mácsai birtokán,⁵⁴ Damjanich János mellett nyugodott, míg 1974-ben végleges helyére, az aradi emlékoszlop kriptájába került, ahol ma is található.

Az aradi vértanúkra az egész világon, ahol magyarok élnek emlékeznek, számtalan közös emlékhely van. Személyesen Láhner Györgyre vonatkozóan viszont elmondható,

⁵¹ Hermann 2001. II. 393.

⁵² KLÖM XV. 505.

⁵³ Ezeket a megható szavakat lépten nyomon ismétlik, anélkül, hogy a pontos forrását megjelölnék.

⁵⁴ Ma Macea, a romániai Arad megyében.

hogy ő egyike azoknak az aradi vértanúknak, akiknek a kultusza a legkevésbé elterjedt. Van ennek objektív oka is, hiszen hozzá nem fűződik sikeres harc megvívása az pedig, hogy az ő helyállása nélkül ezeket a győztes harcokat meg sem tudták volna vívni, az nincs a köztudatban. Az évek során azért néhány emléket állítottak neki. Születési helyén Necpálon az aradi gyásznapi félévszázados évfordulója alkalmából Juszt György főispán kastélyának parkjában Láhner György tiszteletére emlékoszlopot állítottak. Az impozáns obeliszket Gerenday Béla szobrász készítette, s Láhner tábornok bronz dombormű arc-képe díszíti.⁵⁵

Nagyváradon, ahol tevékenységének jelentős részét végezte, sokáig utca viselte a nevét, azonban jelenleg ez, a semmitmondó Mimoszei (Mimóza) nevet viseli. Működésének fő helyszínén, a nagyváradai várban semmi sem őrzi emlékét, hasonlóképpen a többi nagyváradai helyszínhez. Nagyváradon 1990-óta évente megható megemlékezések szoktak lenni az aradi vértanúkról, de külön Láhner Györgyre nem emlékeznek. Kivégzése helyén Aradon sincs külön emlékhely vagy megemlékezés.

Magyarországon, Budapesten és sok más településen utcanév őrzi a nevét, de valószínűleg ez is a legkevésbé az összes aradi vértanú közül. Az aradi vértanúkról készült közös emlékművek és szobrok között általában helyet kap. Budapesten két mellszobor is őrzi emlékét. Az egyik a HM Hadtörténeti Intézet udvarán a kapuval szemben található 13 aradi vértanú és Batthyány Lajos mellszobra, amelyek között található Láhner György mellszobra is, a másik a volt Petőfi Sándor Laktanya területén 2013-ban kialakított díszkert és szoborparkban a dandárhoz köthető öt történelmi személyt ábrázoló alkotás között megtalálható Láhner György honvéd vezérőrnagy, aradi vértanú vörös márvány posztamentumán álló bronz mellszobra is.

*

Összefoglalva Láhner György tevékenységét, megállapítható, hogy miután bámulatosan rövid idő alatt 1848-ban megteremtették a hadiipart, fontos szerepet játszott annak megszilárdításában és fejlesztésében. 1849 januárjában komoly részt vállalt a pesti fegyvergyár Nagyváradra való átköltöztetésének emberfeletti munkájában, majd a gyár berendezkedése, elindítása, teljes kiépítése feladatában. Láhner nem mindennapi képességeinek köszönhető, hogy a honvédsereg felszereltsége napról napra javult és hogy általában volt elegendő lőszer. A nagyváradai fegyvergyár és Láhner hozzáértő működése nélkül nem lehetett volna szabadságharc.

A magyar állami országos fegyvergyár bő négy hónapi nagyváradai működése a nemzet helytállásának méltó példája, hiszen szinte páratlan módon lényegében semmilyen komoly előzmény nélkül, három hét alatt a fegyvergyár megtelepül Nagyváradon, a gyártás elkezdődik, majd termelő képességét május végéig folyamatosan fokozza. 1849 nyarán Láhner minden erőfeszítésével próbálja biztosítani a hadianyagellátást, végig kitart a szabadságharc mellett. Elítélése egyértelműen a magas színvonalú szervező és irányító munkának és bátor kiállásának a következménye.

Kossuth Lajos még sok év elteltével is kifejezte nagyra értékelését, amikor az egyik levelében a következőket írta: „*Helyiünket sokan betöltöttük emberségesen, de mindannyiunk közt*

---

⁵⁵ Leleplezéséről ld. Lahner tábornok emléke. Pesti Hírlap, 21. (1899) 285. 1899. okt. 14. 9., illetve Fetés István: Lahner György emlékoszlopa Necpálon. Vasárnapi Újság, 46. (1899) 44. 1899. okt. 29. 741.

*csak három ember volt, akit helyét oly bámulatos sikerrel töltötte be, hogy azt hasonló sikerrel lebetetlen lett volna más által betölteni. E három ember: Láhner tábornok, Lukács honvédezredes és Duschek Ferenc volt.*⁵⁶

Láhner György áldozatvállalása, örökkévaló példa az utókor számára, emiatt emlékezünk kell helytállására.

---

⁵⁶ Kossuth Lajos levele Simonyi Ernőhöz. Turin, 1872. nov. 26. KLÖM VIII. 444.

Képek

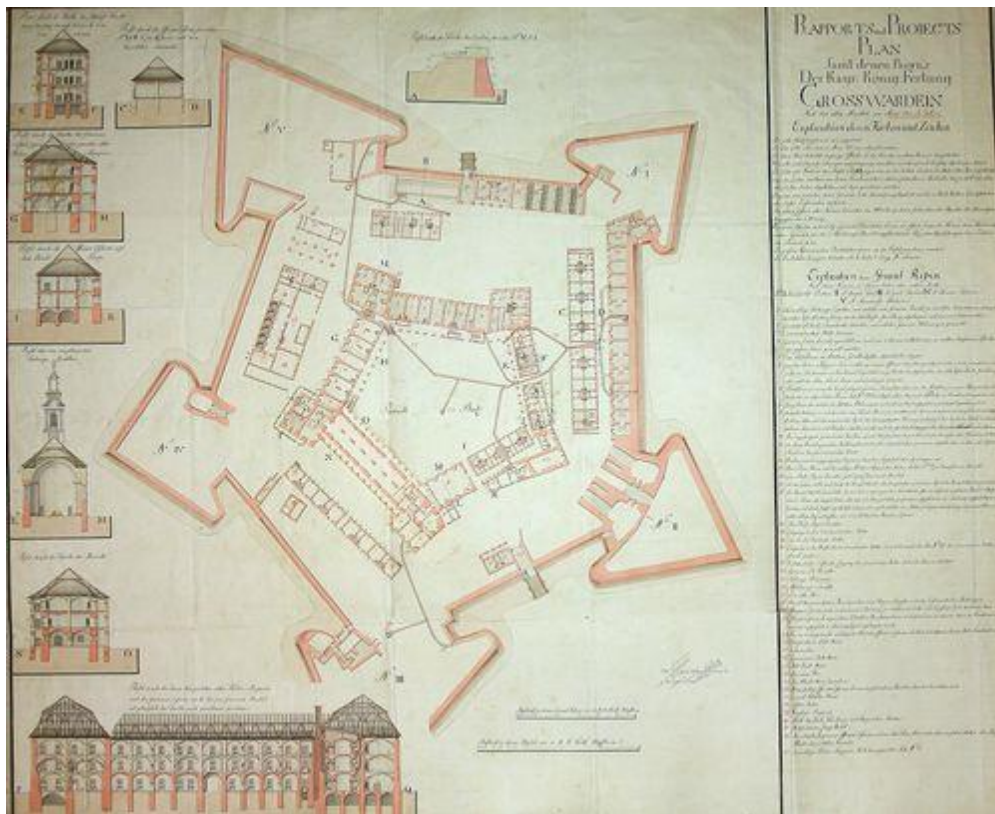

1. kép: Láhner György – Szamosy Elek litográfiája

2. kép: Lahner György emlékoszlopa szülőhelyén

3. kép: Nagyvárad vára a 19. század közepén

János Fleisz

The Role of György Láhner in the Establishment and Operation of the Oradea Weapon Factory

György Láhner is one of the martyrs of Arad whose life and activities are less known. No serious biography has been written about him, and his activities have also not been adequately documented with sufficient detail so far. One reason for this is that military supply and the replenishment of war materials, where Láhner primarily worked, is one of the less spectacular areas of military affairs, with relatively limited resources, and there is less interest in its various sub-areas. This is somewhat surprising because on several occasions, he played a decisive role in the course of military events, often strongly influencing them. The study deals with the initial period of the military industry of the Revolution of 1848 in Oradea (Nagyvárad), when the Hungarian state's national weapon factory arrived there and began its operations. Among others, György Láhner acquired invaluable merits in this regard.

Források

Levéltári források

HM Honvédelmi Minisztérium

HIM Hadtörténeti Intézet és Múzeum

HL Hadtörténelmi Levéltár

1848–49 Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai.
1848–49.

MNL Magyar Nemzeti Levéltár

HBVL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára

IV.101.a Bihar Vármegye Bizottmányának iratai. Bizottmányi
közgyűlési jegyzőkönyvek.

OL Országos Levéltára

H2. Az 1848/1849-i minisztériumi levéltár. Országos Hon-
védelmi Bizottmány, Kormányzó-elnökség. Általános
iratok.

H 106. Hodossy Miklós kormánybiztos iratai 1848–1849.

Nyomtatott források

KLÖM VIII. Kossuth Lajos összes munkái. VIII. köt. Kossuth Lajos
iratai. S. a. r. Kossuth Ferenc. Bp., 1900.

KLÖM XIII. Kossuth Lajos összes munkái. XIII. köt. Kossuth Lajos
az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. I. rész. S. a.
r. Barta István. Bp., 1952.

KLÖM XIV. Kossuth Lajos összes munkái. XIV. köt. Kossuth Lajos
az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. II. rész. S.
a. r. Barta István. Bp., 1953.

KLÖM XV. Kossuth Lajos összes munkái. XV. köt. Kossuth Lajos
kormányzóelnöki iratai. I. rész. S. a. r. Barta István. Bp.,
1955.

Szakirodalom

- Bakó 1942. Bakó Imre: A magyar állami „országos fegyvergyár” működése 1848–49-ben. (Bölcsészdoktori értekezés). Bp., 1942.
- Balázs – Borus – Nagy 1952. Balázs József – Borús József – Nagy Kálmán: Kossuth, a forradalmi honvédelem szervezője. In: Emlékkönyv Kossuth Lajos születésének 150. évfordulójára. Szerk.: Tóth Zoltán. Bp., 1952. 1. k. 287–408.
- Bona 2000. Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. (Harmadik átdolgozott, javított kiadás). Bp., 2000.
- Borus 1998. Borus József: A szabadságharc hadiipara. Új Forrás, 30. (1998) 6. sz. 1998. június. 94–101.
- Csorba 1989. Csorba László: A tizenhárom aradi vértanú. Bp., 1989.
- Farkas – Radó 1952. Farkas Lajos – Radó Géza: Kossuth és a szabadságharc hadiipara. Századok, 86. (1952) 3–4. sz. 688–730.
- Fleisz 1998. Fleisz János: Nagyvárad a szabadságharc hadiiparának központja (1849 január 26. – 1849 május 26). In: A szabadság Debrecenbe költözött. Tanulmányok 1848–49 történetéhez. Szerk.: Takács Péter. Debrecen, 1998. 93–110. (Erdélytörténeti Könyvek 2.)
- Fleisz 2000. Fleisz János: Az országos fegyvergyár áttelepítése és működésének kezdete Nagyváradon – 1849. január. A Szabadságharc zászlaja alatt. Az 1848-1849-es forradalom a Partiumban és a Bánságban. Szerk.: Dukrét Géza. Nagyvárad, 2000. 21–35. (Partiumi füzetek 13.)
- Fleisz 2003. Fleisz János: Kossuth Lajos és Nagyvárad. Nagyvárad, 2003.
- F. Kiss 1987. F. Kiss Erzsébet: Az 1848–1849-es magyar minisztériumok. Bp., 1987. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, III. Hatóság- és hivataltörténet 7.)
- Gelich 1882–1889. Gelich Rikárd: Magyarország függetlenségi harca 1848–1849-ben. I–III. köt. Bp., 1882–1889.
- Hermann 2001. Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése, 1848–1849. Szerk.: Hermann Róbert. Bp., 2001. (Millenniumi magyar történelem - Források, II. rész. Iratok, 1848. november - 1849. március.)
- Hermann 2007. Hermann Róbert: Kossuth hadserege, Kossuth fővezérei. Bp., 2007.
- Katona 2003. Katona Tamás: Az aradi vértanúk. 4., átdolgozott kiadás. Bp., 2003.

- Kedves 2007. Kedves Gyula: Láhner György. In: Vértanúk könyve. A magyar forradalom és szabadságharc mártírjai 1848–1854. Szerk.: Hermann Róbert. Bp., 2007. 63–69.
- Kenyeres 1997. Kenyeres Dénes: Láhner György honvéd tábornok rövid életrajza és kitüntetései. Bolyai Szemle, 2. (1997) 3. sz. 130–134.
- Kenyeres 2017. Kenyeres Dénes: 1848/49-es magyar szabadságharc tábornokainak, törzstisztjeinek sorsa, hőstettei és kitüntetései. Kecskemét, 2017.
- Márki 1884. Márki Sándor: Magyar Pantheon. A magyar történelem, művészet és irodalom 150 kimagasló alakja képekben és rövid életrajzokban föltüntetve. Pozsony, 1884.
- Merényi-Metzger 2010a. Merényi-Metzger Gábor: Az aradi vértanúk anyakönyvi bejegyzései. Bp., 2010.
- Merényi-Metzger 2010b. Merényi-Metzger Gábor: Az „aradi vértanúk” keresztelési anyakönyvi bejegyzései. Századok, 144. (2010) 1. sz. 99–123.
- Rainer 2001. Rainer Pál: A vértanúk családjairól és rokonságukról. In: Tanulmányok az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából Veszprémben 1998. március 20-án megtartott emlékülés előadásai. Szerk.: Márkusné Vörös Hajnalka. Veszprém, 2001. 139–154.
- Rácz 2004. Rácz Attila: A Magyar Állami Országos Fegyvergyár termelése 1848 márciusától 1849 áprilisáig. Fons, 11. (2004) 1. sz. 3–38.
- Rosner 2000. Rosner Zsolt: Láhner György az elfeledett aradi vértanú. Vigilia, 65. (2000) 10. sz. 787–791.
- Schweng 1898. Schweng József: Történelmi apróságok: Láhner György születése. Századok, 32. (1898) 6. sz. 554–555.
- Szabó 1948. Szabó István: A küzdelem szervezése. In: A szabadságharc fővárosa Debrecen. 1849 január–május. Szerk.: Szabó István. Debrecen, 1948. 52–102.
- Varga 1890. Varga Ottó: Aradi vértanúk albuma. Bp., 1890.

Sajtóforrások

- Bihar (1867)
Közlöny (1848–1849)
Pesti Hírlap (1899)
Vasárnapi Újság (1899)